

Kirānik Navi Tia mǎrgotas vǎǎrtũisi muutumisõst aon

Kae lk 2

Tekũs Loosi kũlǎvanõmb Tomsoni Viive

Kae lk 3

Kuis vigurimiis Juss kassipraati tekķ

Kae lk 4

MEISTRI ELERYNI PILT

Ansamblii Kõhukesed saa valmis võrokeelitside laulõga plaat. Ligembil päivil saa valmis ansambli Kõhukesed CD-plaat «Keele pääl», kon saa võrokeelitside laulõ ja muusiga vaihõlõ kullõlda Rahmani Jani luulõtuisi ja juttõ. Plaadimatõrjal võeti üles minevǎ aasta imǎkeelepǎǎvǎ aigu kontsõrdil Ihamaru kũlǎmajan. Et ansambli avvastaja omma joba pikembǎt aigu kũsũnũ helũkandjat, midǎ saanu koton vai auton plaadimassinǎlõ tsusada, antigi kontsõrtsalvõstus vǎllǎ plaadi pǎǎl.

Ansambli Kõhukesed mǎng kuun joba kũmnendǎt aastakka, nǎide firma-mǎrk om kũnõlda muusiga vaihõlõ nalajuttõ ja juhtumiisi elost hindǎst. Suurõlt jaolt Põlva kandiga kũõdedũ ansambli liikmõ õtlese, et omma peri Vanalt Võromaalt ja nǎide sũameasas om võrokeelitside ja -meelitside laulõ kirotaminõ ja ettekandminõ. Ansamblin mǎngvǎ Kaha Kaido (mandoliin), Mǎngli Aksel (viol), Ojasaarõ Toomas (Teppo lõõts) ja Saarõ Ivari (basskitarr). Perǎmǎidsil aastil om ansambli pǎǎlt hindǎ luudu mǎngnũ Pulga Jaani ja Rahmani Jani laulõ, sõnno omma ansambli jaos kirotanu viil Lehestiku Andres, Antoni Annika, Contra ja tõõsõki.

Umma vahtsõt plaati nǎutǎs ansambli Kõhukesed iispǎǎvǎ, 23. radokuu pǎǎvǎl kell 19 Põlvan restoranin La Storia.

UL

Rahvarõivakoolin saa nǎpotũũ-nõksõ ja rõivakomplekti

KABUNA KAILE

Vana-Võromaa Kǎsitũũ MTÜ plaan sũgũsest valla tetǎ rahvarõivakooli, kon saa katõ aasta joosul valmis meisterdǎ õte naisi vai mihi rahvarõivakomplekti, pǎǎkattõst kooni tsuugõni vǎllǎ. Opiao seen andas muidoki hulgan tiidmiisi rahvarõividõ kandmisõ kotsilõ ja egǎ-sugutsit nǎpotũũnõksõ.

Rahvarõivakooli iistvõtja Oja Vilve õtǎ, et huvilidsõ tahetas joba radokuu joosul kirja saia. Sis om aigu oppajidõ-meistri-dega lǎbi kũnõlda ja tugõjit otsi. Rũhmǎn piǎs olõma 20 inemise õmbre, sis tulõ kooliraha mõist-ligu suurusõga.

Katõaastadsõn koolin om kolm jako. Kõgõpǎǎlt saias kokko veebin ja kũnõldas alos-põhast: Vana-Võromaa rõividõ uma nǎgo esi kihlkundõn, kandmisõga kũõdedũ kombõ, pruugidu matõrjali ja tũũriista. Tetǎs ka selges, kuis uma komplekt kokko sǎǎdi. Edesi kǎũdǎs muusõummõn ja opitas tũũnõksõ. Oppaja-meistri om plaanin lõudǎ Vanalt Võromaalt ja siist lǎhkũst. Viimǎtsen jaon saias kokko Vana-Võromaa Kǎsitũũ esindũspoodi koolitus-tarõn Võrol, et joba vǎllǎlõikamisõ ja umblõimisõ mano jõuda. Kooli lõpõtajal omma ette

MǎNNE TIINA PILT

Rahvarõivakooli iistvõtja Oja Vilve.

nǎũdǎdǎ nii rahvarõivakomplekt ku kirǎlik uurmistũũ noidõ rõividõ kotsilõ.

Mǎǎndsitki tiidmiisi ja mõistmist rahvarõivakooli opma tulõja kǎest ei oodõta. «ǎrke pelǎke! Kõiki tũũnõksõ opimi kotsõpǎǎl,» julgust Oja Vilve. Ka matõrjali perǎst ei piǎ pǎǎd murdma. Kõkkõ kaia kuun, õtine ostminõ-telmine või odavamp kah tulla. Saman ei olõ keelet võtta õten mõni rõivas, nǎũtũses vanaimǎ kǎest saad,

ku sǎǎne joba olõman om.

Varramba on rahvarõivakuul olnu Eesti Rahva Muusõumi man ja viil mõnõl puul Ees-tin. Osalidsõ omma saanu tetǎ hindǎle meeleverǎlidse kihlkunna rõivit. Seokõrdsõl kooli-tusõl tetǎs õnnõ Vana-Võromaa rahvarõivit: komplekt piǎt olõma valit õtest Vana-Võromaa kihlkunnast.

Ku kuul iks kǎũmǎ lǎtt, sis tulõ lõpõtusõs rõividõ pidolinõ vǎllǎnǎũtǎmine kah.

«Seo om võimsa tunnõ, ku sǎǎne suur tũũ valmis saa,» tiid Oja Vilve. Tǎ om tennũ hindǎle kats komplekti ja telmise pǎǎle viil nii lǎhkũle ku ka kavvõmbalõ. Ilosa rõiva, uma nǎpotũũ tege kimmǎle rõõmu, a viil suurõmbas kasus pidǎ ta tarkuisi ja mõistmist, midǎ kuul and. Rahvarõividõ tegijit on veidũ. Või tǎvveste olla, et kooli lǎbi tennũ inemine astki rahvarõivameistri-de sekkǎ.

Võrokõsõ riigi tiidũspreemiǎ saajidõ hulgan

Minevǎ nǎdǎli kuulutõdi vǎllǎ timahavadsõ riigi tiidũspreemjide saaja. Luudustiidũse aastagapreemiǎ sai Tarto õlikooli ilmatiidlǎisi punt tõie tsũkli «Inimtekkelise õhusaaste põhjustatud pilvede lumestumise avastamine» iist. Tollõn tiidlǎisi pundin om kats võrokõist kah: Posti Piia ja Rahu Jorma.

Seo nǎdǎli Vikerraadio võrokeelitsen saatõn kũnõlõs Tarto õlikooli kliimatiidũisi prohvesri, atmosfǎäri-fũũsik Posti Piia lǎhkũmbǎlt tuust tiidũstũst ja veidũkese ka parhillsõst talvõilmast. Saatit «Vahtsõmbat Võromaalt» saa perrǎ kullõlda ka internetin aadrõsi vikerraadio.err.ee/1609933729/vorukeelsed-uudised pǎǎlt.

UL

TOOMÕ TRIINU PILT

VAHTSÕNÕ VÕRO KEELE IISTKÕNÕLÕJA OM KUUBA RAINER. 27. vahtsõaastakuu pǎǎvast pidǎ võro keele iistkõnõlõja ammõtit Kuuba Rainer. Periselt om Rainer võro keele iist saisnu kõik 15 aastat, ku tǎ olĩ Võro instituudi direktri, ja no jakkas keele iist saismist võrokõisi kongressi vanõmbidõ kogon. Võro keele iistkõnõlõja om võrokõnõ, kiǎ om iinkujõs avaligun võro keele pruukmisõn. Iistkõnõlõja tunnismǎrgi omma ilmatugi (sau), kũnnõtoro (ruupor) ja kaalaraha.

RAHMANI JANI PILT

Kliimatiidũisi prohvesri, atmosfǎäri-fũũsik Posti Piia minevǎ sũgũse Võro instituudi konvõrendsil ettekannõt pidǎmǎn.

«Poodi man» om õles sǎet keeleteo avvohinna

Võrokiilne karmanihelũ «Poodi man» om õles sǎet Eesti aasta keeleteo avvo-hinna kandidaadis. Taa om timahavatsidõ kandidaatõ siǎn ainukõnõ Eesti piirkunnakiiliga kũõdet keeleettevõtminõ.

Keeleteo pǎǎavvohinna saaja otsustasõ siĩmaamalõ ammõdin olnu Eesti haridus-ja tiidũsminist. Rahvaavvohind andas toolõ kandidaadilõ, kink puult rahvas kõgõ inǎmb helle and. Helũ andmisõs om aigu kooni 17. radokuu pǎǎvǎni.

Hellũ saa anda internetin aadrõsi hm.ee/aasta-keeletegu-2025 pǎǎl.

UL

M Ä R G O T U S

Möttöviie muutus

«Häste, lõpõtami är ja läämi tüüd tegemä,» ütli sõbralõ pikembäs vinnünü jutujamiso lõpõtusõs. Ja oh imeht, sõbõr, kinka olõmi peris hulga mõlotamisõst märgotanu ja varrampa õks lõüdnü, et tulõ aig maaha võtta, es vaidlõgi seokõrd vasta. Lätsimi mõlõmba ummi tõie mano.

Olõ iks märgotanu, et inne mõlotama nakkamist tulõ kõik tüü är tetä. Samal aol om peris selge, et kõkkõ tüüd jõvva-i kiäki ilmangi valmis. Küsümüs om selgide ja jõvvu perrä tsihte sääd-misen. Mõistlik om tetä tüüd parasjago ja mõlota kah parasjago. Niimuudu piäs tasakaal elon paika saama.

A täämbädsel aol om viil üts asi, miä hulga aigu är kulutas. Tuu olõ-i tüü, a olõ-i ka mõlotaminõ. Üte sõnaga kokko võttõn om tuu ekraaniaig – aig, miä kulus kõikvõimaligõ ekraanõ vah-tõn vai kraapsatõn. Toda aigu olnu vaia külh veidembäs võtta, esiki aol, ku olümpiämängu käävä. A kuimuudu?

RAHMANI JAN
Uma Lehe päätoimõndaja

UMΘ LEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadress: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgo-
tas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ
nuka alt, ku hariligult kaema
harinu oltas.

Ku sõbõr küllä kuts,
tulõ minnä

Mõnõ nädäli iist täuskuu aigu näi und, et üts sõbõr kõlisl mullõ ja olf pahanu, et olõ lubanu tälle mitu kõrda küllä minnä, a ei olõ lännü. Küsse viil, kas mukka um kõik häste. Uni lätõ är ja es tulõ mitu tun-ni tagasi. Hummogu kõlisti sõbralõ, tulf vällä, et tuusama aig olf tal olnu tervõsehädä ja tä olf käünü üüse EMOn. Õn-nõs es olõ hädä suur ja tä lasti kodo.

A üüse, ku üllen olli, tulliva pähä mitmõ möttö. Minevä sügüse olf Talnan suur sünd-müs, sõbõr Urmas tekõ valla-lõ maja nimega Golden Gate. Urmas saatsõ mullõ kutsõ. Ku kuupäiv kätte jõudsõ, mõtli, kas üte maja vallalõtegemise peräst mass iks kavvõst Võro-maalt Talnalõ sõita. Saatsõ Urmassõlõ sõnomi, et mul um koton tegemist, äkki ma ei tulõ. Tollõ pääle Urmas kõlisl õkva ja nuumsõ, et mis möttön ei tulõ, tä um jo minno kutsnu. Ütligi pikembä jutulda: «Jah, ma tulõ!»

Ja olfgi põnnõv sündmüs, kon sai mitmõ huvitava ine-misega tutvsa ja trehvis vannu tutvut. Perän tennässi Urmast, et tä minno iks tulõma härgüf, ja sai timä käest viil kõrd kin-nitüse, et ku sõpru kutsutas, sis oodõtas, et nä tulõva kah.

Lätõ mõni aig müüdä ja tõnõ

hää sõbõr Ain, kes olf suvõl abieloranda sõudnu, olf tennü umast pulmapääväst filmi. Ja sis olf Talnan tuu filmi edimä-ne näütämine. Jäl sama lugu: helisti kolm ja puul tunni inne filminäütämist, et ma ei tiia, kas iks tulõ. Ainil olf mullõ ütsainus lausõ: «A sõbõr Aigar, ma jo ooda!» Tuupääle ol-ligi õigõs kelläaos Talnan.

Sääl tuud filmi kaiõn ja ine-miisi trehväten jõudsõ möttö-ni, et ku kiäki sinno kuts, sis tuu ei olõ niisama suulämmäs üteld. Nuu inemise tahtva sinno väega nätä. Egäüts, kiä hindäle kedägi küllä kuts, tiid, et ku küläline ei tulõ, um tuu suur pettumine. Pähä tulõva hullu möttö, et milleperäst tä iks es tulõ.

Lõpõta tõsitsõmba noodiga. Üts kooliveli kutsõ koolisel-d-silliidsi hindäle küllä. Kävemi timä man, kokkosaaminõ olf väega illos, sai pallo nalla, tu-lõtimi kooliaastit miilde. Kats nädälit ildampa kävemi tuu-sama koolivelle ärsaatmisõl. Ja mi, kes mi ollimi katõ nädä-li iist külän käünü, ollimi kõik väega õnnõligu, et saimi timä-ga viil inne siistilmast minekit kõnõlda ja rõõmsalõ kuun olla.

Nii et ku kiäki hää sõbõr vai tutvsa kuts, sis tulõ minnä. Sel-le et mi kunagi ei tiia, määne kokkosaaminõ või jäia viimät-ses. Ja tuu või henge vaivama jäia, ku ei lää.

Läämi õks, ku kutsutas!

Egälütel, nii noorõl ku vanal, piäsi olõma õigus inemise käest hädä sõnna, nõuvo ja tukõ saia.

Kohe nuu väärtüse
sõs kaonu umma?

Shakespeare üteli jo umal aol, pia viissada aastat tagasi, et aig om jakust vallalõ. Ku vähägi lehti loeti vai raadiot kullõl, saa ei inämp arvu, miä tuu võlss ja miä õigõ um. Mõni ütles õkva, et väärtüisi olõ-õi inämp olla-ki, et maailmakõrd um parhilla hoobis tõistsugumanõ, ku tä viil kümme-kund aastat tagasi olf.

Ma tahasi-ei tuuga peris nõun olla. A tuu um kül klaar, et elo um nigu segätsembäs lännü.

Egälütel um nüüt sõnaõigus ja sa võit umma õigust egäleütele kuuluta. Lehen, ilmavõrgun vai meelevaldamisõl. Ja nuu õigu-sõ läävä umavaihlõ risti.

Ma nii mäletä tuud koroonavastast mässümele näütämist Talnan Vabahusõ platsi pääl, ku kats pääliina provvat saisoõva tähtsäle loosungiga «Arstid on mõrtsukad». Kül tuud olf hirmsa kaia. Arsti olli jo pia läbi palanu ja üüpäiv läbi haigõmajjun valvõn, et inemiisi avita. Ja hulga inemiisi kuuli är.

Õga nuu provva esi tuud vällä es mõtlõ. Nä loi sotsiaal-meediast ja juutuubist Kremli üleskihotamist, midä Amee-ri-ga padu-häpuulsõ umalt puult edesi jagiva ja üles kit-sevä. Mõnikõrd tulõ mullõ ilmakuulsa füüsigu Einsteini Alberti ütletüs miilde: «Maailman om kats asja, miä omma otsalda. Universum ja inemise ullus... ja ma ei olõ universumi asan peris kimmäs.»

Ullus um usku kõkkõ, midä sullõ kõnõldas vai midä koskil kirotõdas. Ku sul vähägi mutsu pään um, sõs kae perrä: kost tuu teedüs peri um, kiä um kirotaja, määnsen eräkunnan tä um vai määne um timä maailmakaeminõ. Kas tuul asäl um tiidüslist põhja vai um niisama jutt, et hinnäst üles upita ja laikõ kõfada. Vai umma tuu takan peris hõela inemise, kiä tahtvagi mi ütiskunnakõrraldust är lahku, et olõssi lihtsämp umma võimu masma panda.

A sa, tark lugõja, tiitä jo tuud kõkkõ esiki.

Väärtüisi vai noidõ tähtsi-de asjo üle, midä olõs vaia elon hoita, um muidogi vaia märgota.

Mullõ tulõ miilde perämäne lugõminõ, kon Pärno pensio-nääril es lää bussikaart lugõ-jast läbi. Täl olf priisõiduõigus, a piledikontrolli ja kohus lõüd-sevä, et ku ei olõ massinan

Ilmaelo
ettekuulutamisõst

17. radokuul seol aastal nakkas Hiina kallendri perrä pääle verevä yang-hobõsõ aasta. Meil omma sis vastla kah.

Verevä hobõsõ aasta olf vii-mäte 60 aastat tagasi, tuu alaõ 21. vahtsõaastakuul 1966. Palfogi või olla üttemuudu, a muidogi mitte kõik, selle et päävä energiä, mis aasta sisse juhatasõ, omma erinevä. Võrrõlda iks saavat.

NAVI TIA,
kiränik

registreerit, sõs um bussijänes. Ja miis sai kohtun karista.

Tuu um külh tuu kotus, kon umaette mõtlõ: a kohe um jäänü inemise muudu arvo-saaminõ, ligemädehoitminõ? A ku tuu inemine olõs olnu su esä vai imä, kas sõs olõs kah trahvi tennü? Kas massin um tähtsämp ku inemine?

Vai tõnõ lugu. Üts mu sõbõr um väega haigõ, täl olf ajurabandus ja tä saa ei muido, ku piät käüma kepi nõal. Lännü tä sõs ammõdiasotustõ uma väiku ettevõtmisõ paprit kõrraldama. Ku sul um ajurabandus olnu, sõs näpo jo ei liigu ja helistä vai võrgun asju aia olõ-õi inämp niisama.

Tälle kärätedi: kas ti olõ ette registriirnu? Kulla ammõdi-miis vai -naanõ, sa olõ riigi esindäjä ja mi massami sullõ palka. Kas sa inemise muudu ei mõista kõnõlda ja küssü: mis ma tii hääs tetä saa? Tõnõ asi um tuu, et silmä umma sul jo pään ja näet, et tõnõ käü kepi-ga. Kas tõtõstõ om koskil kirja pantu kõrd tähtsämp ku inemine, kiä tulõ su mano uma küsümüsega?

Tõnõ sõbõr kõnõl, et olf lännü panka asju ajama. Panganäüdsik olf naanu seletämä, et kõkkõ seod saa internetin kah tetä, minku tä panga leheküle pääle.

Ma käve tuul aastal kesk-kooli viimätshe klassih. Peräh vahtsõ aasta koolivaheaigu olliva tuulidsõ ja külmä ilma. Tuus aos, ku pidivä tulõma kesk-kooli erialaeksämi, vahtsõaastakuu lõpu poolõ (mul raamadupidäjä ja kaubandusõ eriala), sai ma läädsä (leetri). Tõsõ teivä eksämit, ma sällülde sängüh. A tulõhopõn traavõs tsõõri – olf –25 ümbre külmä. Külmä olf peris pikält ja ma kotoh kah pikält. Eksämi es jää tegemädä – koskil keväjä poolõ sai nuu tettüs.

Üts esieräline asi juhtu tuul

Ma tahasi õkva vannu tuu pääle. Inemine lätõ panka selle, et täl um vaia seletüst, vai selle, et tä ei taha massinaga asju aia. Olõ sa nuur vai vana, sul piäsi tuu õigus olõma. Niisama nigu poodin, ku vanõmb inemine ei taha tuud nuti-kassat, selle et pelgäs, et vast lätõ midägi võlssi vai jääs katõ silmä vaihlõlõ.

Mu meelest um tuu massi-nidõ maailm hirmsa. Ja kõik nuu asä ju muutusõ kõik aig, ja ku sa ei istu hummogust õdaguni puutrin, ei jõvva sa sammu pitä, esieränis vanõmba inemise.

Nii et inemises olõminõ, ligi-mädehoitminõ võisi külh olla tuu edevanõmbidõ väärtüs, mu peräst kasvai ristiinemiisi väärtüs, midä prõlla piät alalõ hoitma. Ja tuud saami mi kõik esi tetä, ei piä õnnõ valitsusõ pääle luutma ja vanma.

Nigu üteli vana Peegli Juhan, tark miis: olõ aokiränik, a jää inemises.

Ütskõik, kiä vai mis ammõdimiis sa olõ, kõgõpäält olõ inemine. Panõmi iks üts-tõist süämega tähele, teretämi ja tennämi poodin vai bussist maaha minnen – ja ku mõni essüs kah, sõs annami tälle andis. Õga elo olõ ei jo kerge üteli.

Vai kuigi niimuudu.

aastal viil. Päivikut ma sis es piä, a miilde om jäänü Vinne-maa ja Kuuba värk. Piaaigu olõs tuukõrd sõda vallalõ pääsnü. Ameeriga and perrä. Ei mälehtä, kas olf tego rakette vai baasõ luumisõga Kuubalõ.

Nüüd om sõda Ukraina ja Vinne vaihlõl. Kas üts and perrä vai mis sünnüs seon tulõhobõsõ mängon? Hopõn tuu muutuisi, a kuis? Kas Trump and perrä ja Ukraina antas Vinnele?

ORASSONI RAE-ADIINA

Mõtõlus

Nutitelehvõn –
tarvilinõ vai mitte

Pallo om juttu tuust, et latsil ei piässigi nutitelehvõni olõ-ma. Et nä tsurkva uma aju är, ku kavva vahtva. Ja mänge mängen nuu tegeläse kõik aig liikva edesi-tagasi ja silmä väsüse noid takan aiõn är.

Nutitelehvõn om mi tõnõ elo, tuud vahitas tunnõ kaupa. Hää viil, et latsõ piät koolin käümä ja tunnin vast ei luba-ta telehvõni vahti, muido es jäässigi midägi miilde, midä oppaja oppas. A koton pääle kuuli istutas iks kooni poolõ üüni telehvõnin. Hummogu, ku om vaia üles tulla, om nii veidü magatus, et aju ei nakka tüülegi. Puulunõn pandas rõi-vilõ ja mindäs kuuli. Olõ esi nännü, ku koolilatsõ magasõ bussin õndsat und, nii et sõit-va vai koolipiätüsest müüdä.

Suurt inemist massa-i kõ-nõldagi, näil om kogo elo te-lehvõni üles säetü. Jo om nii tarvilinõ ja mukav kah. Hää uudissit lukõ, Mošovihun kõ-nõlda ja massõ massa. A ko-ton jääse poolõ tüü tegemäldä ja latsiga kõnõlõmalda, selle et telehvõn om tähtsämp seldsili-ne ku kododsõ. Muudsa kodo ommavagi prõlla säändse, et kõik, nii suurõ ku latsõ, ist-va umaette nukan, telehvõni nõna iin. Ime sis, et noorõ ei mõista inämb läbi kävvü.

Eski bussin ei üteldä tere, piikõutõdas sõidukaart läbi ja mindäs edesi istma. Bussijuht piät kõgõ üle bussi küsümä, kohe piätüste sõita tahat. Tulõ-vanõ vaikiolõja põlvkund. Tuu kakkõmalda istmine mõõs ki-häle kah halvastõ. Perän om sälg kõvvõr ja sporti ei jõvva sukugi tetä.

A tõistpite om nutitelehvõnist iks kassu kah. Pallo vanõmba omma latsi telehvõni pandnu positsioniirmise pääle, et nä kõgõ nägevä, kon näide latsõ omma. Tuu käü kül rohkõmb noorõmbidõ latsi kotsilõ. Määnegi telehvõn piät latsil olõma joba tuujaos, et saasi kõlista, ku midägi piäs juhtuma. Arvat külh, et koolitii pääl midägi ei juhtu, a juhtus, ja peris pallo. Lätt vai buss katski vai jäät bussist maaha. Nilbõga võit sadada ja haigõt saia ja maal mõtsa vaihlõ tulõ jo mõtseläjit kah naada pelgämä.

Telehvõn om iks tarvilinõ asi, esiasi, ku pallo ja mink-jaos timmä pruugitas. Mui-doki või küssü, kas kõiki asju piät säält vahtma, nigu TikTok jms, kon noorõ unõhtasõ tihti-pääle är, mis passis, mis mit-te. Nii ei olõ ime, et meil om nii pallo netikiusu, vaimsõt ja kihälist kah, kon laaditas üles pilte vägivallast. Ma ku suur inemine mõtlõ, et mis tuu netikius mullõ iks tetä saa, a latsõ omma tollõn asan väega vastavõtja, kooni hindähäõtä-miseni vällä.

Tan om mõtlõmisõ kotus, kas ei avitasi edimält nupu-telehvõnist, minka saat kah vanõmbilõ kõlista, ku vaia. Eski kriisiolokõrran soovi-tõdas nuputelevõni, selle et näide aku pidä vähämbält nä-täl aigu vasta.

URMI AILI

Teküs Loosi külä- vanõmb Tomsoni Viive

RAHMANI JAN

Kuimuudu käävä maal ütids tegemise ja miä om ao joosul küläelon muutunu, tuud tiid häste teküs Vahtsõliina kihlkunna Loosi külä külävanõmb Tomsoni Viive.

Om külm talvõhummok, kraadiklaas näütäs katõkümnest allapoolõ. Viis minotit inne kokkolepütüt aigu om Viive uma autoga Loosi mõisa man platsin. Ku varra tä tulf, es küsü.

Astumi seldsisaali. Taa om saalikõnõ mõisa küle päält sisse minnä, kon Vinne aigu kinno näüdäti. Täambä omma saalin lavva ja tooli ja sainu päält saa kaia Ruusa Ago kokkosäetüt vannu pilte näütüst Loosi kandi inemiisist. Saalin om jahhe, kuigi Viive käü küländ sakõstõ ahjo kütman, et midägi är es külmänü. «Eelmine riidi kanni väläst viis kalamehekelgutäüt puid. Sükäv lumi, ütten käen kepp, tõsõn kelgunüür. A no saa toimõ. Taa om mul sisseharinu asi. Egäpääväne asi, ei olõ probleemi,» seletäs Viive.

Tuu «ei olõ probleemi» kostus Tomsoni Viive jutust küländ sakõstõ. Paistus, et hindä toimõndaman hoitminõ om Viive jaos tähtsä. «Ku kotonistu, tunnõ, et midägi om puudu, ma taha kõik aig midägi tetä,» kinnütäs tä esi viil üle.

Kuuntüü om tähtsä

Küläelo vidäjä om Viive Loosin olnu päält katõkümne aasta. Täambä kand paiklik küläselts nimme Loosi kandi selts, tegemiisist võtt ossa paarkümmend inemist. «Ega ma ütündä ei kamanda, mul om abiliisi hulga, toimõndami iks kuun. Kõik om priitahtlik,

RAHMANI JANI PILT

Külävanõmb Tomsoni Viive Loosi kandi seldsisaali ussõ iin.

egäüts avitas nii, kuis saa,» seletäs Viive. Tä om kimmäs, et tsipakõsõ ütitsit tegemiisi om külärahvalõ vaia, muido koolõs küläelo vällä.

Loosi kandi seldsil omma uma kombõperidse tegemise: urbõkuul kohviõdak («Seo aasta jätämi är,» ütles Viive), pido imäpääväl, jaanituli, suvõlopupido ja esäpäiv. Esinejide kutsmisõs om läbi ao saad valla käest tukõ, tütar avitas taotluisi ja aroandit kirot, kuigi hädatarvilidsõ asä saa Viive esi kah puutrõn tettüs.

Viive om uman tüüelon pidänü koka ammõtit ja siämaani miildüs tälle lauda kat. Külämehe avitasõ kõrralda pidolõ tehnikat, näütüses vanatehniga näütüst vai tsiklit. Aastit tetti Loosin näütetsõõri kah, a tuu om parhilla pausi pääl: mõtõldas, miä edesi saa.

Talvõl omgi külä ütitsin tegemiisin paus seen, kuigi näütüses jõulu aigu tetti latsilõ huvisõit Taivaskotta.

Ku om vaia midägi kõrda tetä vai ehitä, tetäs ütids talgopäävä. Viive kõnõlõs, et innembä olõ noidõ päiviga tsipa hätä kah. «Ku ma naksi külävanõmbas ja kõrraldama, sis tulliva appi külh, a sis olõ sääne aig, et vähä ao pärast minti Suuküllä poodi mano ja tagasi tulti õllõga. A nüüd ei olõ tuud hätä, nüüd om iks elo niipallo edesi lännü,» seletäs tä.

Tühju majju ei olõ

Ku mõnõlpuul om hädä tuuga, et maalt mindäs minemä, sis Viive jutu perrä Loosi kandin säänest hätä ei olõ. «Niipallo nuuri om tulnu siä maalõ. Meil omma maja kõik är ostõtu, ei olõ tühju majju. Ja nii-

võrd tubli omma kõik,» seletäs tä. Ja kuigi paigapäält tüükotust saia om rassõ, lõudvä tegüsä inemise tüüd välänpuul kodoküllä.

Tomsoni Viive meelest tõmbasõ noorõmbat rahvast Lõunõ-Eestihe mano luudus ja inemise. «Lõunaecesti inemine om iks sääne pehme ja nii hää,» lõud tä. Küläelo vidämise andnu tä häämeelega mõnõlõ noorõmbalõ üle, a tuu man om projektikirotamisõ, aruandmisõ ja papridõ hoitmisõga säänest tüüd, miä vöi är hiidütä. Paprõmajandusõ kõrranhoitmist pidä Viive küläseltsi vidämise man tähtsäs ja kinnitäs, et om juhatusõ liikmide abiga sutnu siiani asä kõrran hoita. «Ei olõ probleemi,» ütles tä viil lõpõtusõs.

Rahvarallil aastit kõvvu tulõmuisi näüdänü Mulla Henri (kural) ja Marten (hääd kätt). Näide keskel sais esä Ants.

Rallisõitja mehepoja. No kül jõudva noorõ mehepoja, mu tütrepoja Mulla Henri ja Marten, pallu tetä. Putitasõ võidusõidumassinit, toova koolist kodo nellü ja viisi, nõstva jõusaalin rauda ja ku aigu üle jääs, sis plõksva viil õdagist arvutit kah. Tarõ taadõ teivä nä jääraa, selle et vaia om haruta nilbõ tiiga sõitmist. Võidusõidul om iks nätä, kes om sõitmist harutanu ja kes om niisama uulitsidõ pääl triftnü ja perän kraavist vällä ukõrdanu.

Minevä kuu keskpaigan kõrrald Eesti Autosporti Liit kõgõ parõmbilõ nuurilõ sõitjilõ, näide vanõmbilõ ja küläliisile suurõ vastavõtu Talnan Unibet Arenan. Sääil marssõva püüne pääle hanirian kõgõ parõmba noorõ autosportlasõ. Olõ tulõvigusõitjit edeveoga, tagaveoga ja nellä veoga massinidõ päält, tunnustust saiva treeneri ja raameistri. Võitjidõ hulgan olõ eski kats tütrikku. Õdagu naglas olõ Smilers ummi häie laulõga.

Ku mi kunagi üüse kodu saimi, lätsi poisi kõgõpäält ummi võistlusmassinit kaema ja näile hääd und suuvma. Küsse näide käest, kas nakkas jäl sõitminõ pihta. «Jah, varsti omma sõidu Misson, Aluveren, Raassillan, Piirjoal. Esä aja uma treileri sara alt vällä, massina pääle ja minek,» kosti poisi vasta. Poisi lõudvä, et nä esi omma nigu raudnagla sannapalgi seen, ja luutva, et vast pidävä massina kah vasta. «Ega mi ei lää sinnä niisama tiid hõõrdma, mi läämi õks võitma!»

Nii ei jääki vanaesäl muud üle, ku minnä umma tüütarrõ vahtsõit riulit tegemä. Vahtsidõ karikidõ jaos.

REINERTI ELMO

Priinime lugu

Rubriiglin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Siliksaar

Seol nimel om Eestin 14 kandjat. Rohkõmb kandjit – 18 – om varjantsil *Seliksaar*. Paistus, et Seliksar om tsaariaigu Vinnemaalõ viid ja tagasi tuud nimi. Nimekujul *Seliksaar* om parla kandjit alla kuvvõ. A tulõ vällä, et täambädse ao Siliksaarõ olli Eesti aigu perekirjun ka nimekujuga *Seliksaar*. Näilidselt vanan kiräviien kirutõdul nimel *Silliksaar* om kandjit 11.

Nime algnõ tegünemise motiiv om teedä, a edesi kujunõmisõ lugu iks hämmär. Nimi tulõ Urvastõ kihlkunna Lilli mõisa Raudsepä talust – ja sääil edimält pant nime kuju olõ *Sittiksaar*.

Sittiksaar om kirän Urvastõ personaalraamatun 1815–1855. Nime saaja olli Raudsepä Mihkle katõ poja, Jaani ja Juhani perrätulõja. Raudsepä talu om Pühäjõõ veeren Sõmmõrpalu ja Osula vaihel. Mõisakaartõ pääl om õkva talu all suur vana-jõõ saar. Saarõ nimme kaarte pääl olõ-i, küll om kirän mõisa hainamaa nimi *Maapälane niit*. Või küländ kimmäs olla,

SAARÕ EVAR

et talupere valisi hindäle nime õkva seo jõõsaarõ perrä. Kas saarõ nimi olõ Siliksaar vai Sitiksaar? Tõõnäolidsõmb om Sitiksaar, selle et säänest kotussõnimme om Õdagu-Võrumaal kümnnit, muuhulgan näütüses Harglõ kihlkunna Mustajõõ veeren. Tüüpilidsen Sitiksaarõn, Sitikorun vai Sitikniidün kasussõ sitigä ehk mõtsiku mustsõstra puhma. Priinimi *Sittiksaar* lätäs ka edimält edesi Jaani poja Hindrikuga, kiä kolisi 1837 Koorastõ valda Jõgara veski pääle.

Kõiki tõisi Raudsepä elänike priinimi 1834. aastaga hingelugõmisõn om *Seliksaar*. Tuud tulõssi lukõ nigu [seeliksaar]. Undruku kottalõ tuudaigu Võrumaal kiäki *seelik* es ütle. Üts mõtõ om poolõnistõ saksakeeline nimi, kon *selig* tähendäs 'õndsas'. Või olla külh, et säändse muutusõga prooviti nimele vagambat tähendüst anda. Edesi lätisigi nimekirutusõ lahu, päämidselt lätäs edesi *Seliksaar*, minkast 20. aastagasaal sai Siliksaar, a mõnõn perren lätäs edesi ka *Silliksaar*, miä õkva olõssi ku inneskine *Sittiksaar*, kost *-tt*-kriipsu omma maha võetu.

Nimi *Silliksaar* tegüsi päämidselt sõski eestistamisega, ku seo nime valisiva vana nime Parman kandja.

Seo talvõ ilu, valu ja targutamisõ

«Võih, ku külm, a mõtlõ, kui illus,» kuulõt ütelt ja tõsõlt puult, ku rahvas kokku trehväs juttu ajama.

Säänest talvõ, ku kraadiklaas jo enämb ku kuu aigu nullist allapoolõ näütäs ja mõnõl üül õks peris kõva külm, ei olõ aastõid ollu. Ja lumi om maal! Kütmisega ja läm-mä tarõn hoitmisega om hädä, aga vähämbält maainemise ei unõta tuu jandi ja hoolõ kõrval tähele panda, ku armõdu illus om härmän mõts, määnest uhkõt pilti pakva hommugunõ päävä nõsõmine ja õdagune minek ja ku pallu imelikku valgust and üüse kuu. Mõtsu vahel ja nurmi pääl ei sekä taa tähele pandmist ellektrivalgus ja vaikust ei lahu autumürrin ega tümpsumuusika. Muiduki kahanõsõ puuriida virgastõ ja lämmä tarõ tahtja peat olõma hommugult edimene ja õdagult viimäne pliidi- vai ahusuu iihn, aga... õks om nii illus! Nuile, kelle kelgu- ja suusaagimitma- ja mitmakümne aasta takka om jäänu, tulõva miilde jääkoorikun püksiharu, lum-mõ täüs kindavitsa ja saapa-seere, medä lats enne tähele es

RAHMANI JANI PILT

Kitsõkõsõ talvõõdagudsõ nurmõ pääl.

panõ, ku suurõ pümmega miilde tulf tarrõ tulla.

Es tunnõ külmä ja es olõ lat-sõ ütesttüküst haigõ kah!

Aga tunnus, et tähtsain am-mõtiin inemiisil om taa uut-mada puhtatõulitse talvõga lämmäin tarõn ja puutri takan rassõmb toimõ tulla ku lihtine-miisil. Kõgõpäält võeti pähä, et mere pääle jäätiid ei tetä, min-gu saavas nelläs vai külmäku vesi põhjani kinni. Ku rahvas jo esi uma aruga jääd müüdä Hiiumaalt Saarõmaalõ rändäs,

tulõ jonn ärä lõpõta. Massa-i taad asja nika märguta, kooni kevväi kätte tulõ.

Mi siihn mõtsu sisen ja suurõst viist kauõn ei tohe ka uma pääga nii toimõta, nigu alasi harinu olõmi. Kitsõkõisi, kiä süvvä otsva, om tihti nätä. Naid om nättü esiki tii päält suula lakman! Põra om vähämbält tuust häste, et enne külma es olõ sula ja lumõl ei olõ kraatsvat koorikut. Om paremb magamiskotust ja süüki otsi.

Soe liigusõ kah julgõdõ ringi, külh naa kuulduu omma, et neid om veidü ja naid kaitsva targa ammõtimehe ja -naasõ. Kel kitsõkõisist hallõ, tahtva õks avita, veevä naile keldriist mõtsa viirde sõõgikraami. Aga ildaagu anti vällä viil üts käsülaud. Kitsõkõisilõ ei tohe viia porknõid ega ubinõid, selle et näide kõtu ollõv talvitsõ kuiva sõõgi režiimi (!) pääl ja häätegijä rikva niimuudu eläjäkeisi tervüst.

Näüs, kas tulõva nuu targa inemise no mõtsa ja nakasõ loomakõisile loenguid pedäma, et naa ei tohe mitte kävvü müüdä aidu uibinõid puie alt vällä kraapman, ja rapsi- ja ristikhainanurmi päält sõõgi otsmine pand ka kõtu valutama.

Maarahvas om jo ammust aast talvõ järgi suvõilma enustanu, aga kiä tiid, kas tuu alasi paika pedä. No et ku om talvõl selge ja külm, sis suvõl lämmi ja põuanõ. Ja ku om ilm vääga härmätänü, sis tulõ suvõl pikset. Jaanuar ollõv nigu juuli ja veebruar nigu august. Kaemi noh!

NÕLVAKU KAIE

Kassipraat

LEINUSÕ ARVO

Seo lugu om Johannesöst, vai nigu kõik tedä tundva inemise kutsva – Jussist. Asa esi sündü ammutsõl Vinne aol. Nii kongi kuvvõkümnnendil.

Juss olf olnu elupõlinõ tiimiis. Tüülisest kooni meist-rini. Nüüd pidi tä pensioni-põlvõ. Olf matnu naasõ. Uma elämise jätnü pojalõ, kel suur pere. Esi kolinu maalõ, suur-rõmpahe keskustõ. Kortin olf postkontoriga üten majan, õkva üle kalitori.

Olõmisõ poolõst olf tä suur naa- ja muidomiis. Krutskit olf tä otsast otsani täüs ja jäi viil ülegi. Pääle kõgõ viil kõva pilli- ja jahimiis.

Täl olf kats ustavat sõpra – korviga tsikli ja haepini. Üts-kõrd olõs tsikli kül pia tedä alt vidänü. Õkva inne koto sai pents otsa, a tii lätš allamäke – vedi peremehe iks poodi-ni vällä. A kos? Poodi takan sõbra. Üts väsinümp ku tõsõ. Sõbra pallõma: vii kodo!

Juss mõtõl veidü ja ütelf: «Mu tsikli käü kah ollõ päält, toogõ putõl olt!»

Sõbra vasta: «Mis sa aat?»

Lõpus lüüdi kae kasti viina pääle. Putõl olt valõti paaki ja kae imet – tsikli lätški käümä.

Nigu joba nimmatu sai, olf Juss kõva jahimiis kah. Sõbrast pini tsikli korvi ja mõtsa poolõ minek. Harva, ku tagasi pidi tulõma tühä kotiga. Seokõrd olf jälle vidänü ja jänespoiss rännäs panni pääl

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

ahjo. Sidenaisilõ ütelf, et lätš poodi manu (egä sõs praati tsia muudu süvvä saa-i) ja kaegu nuu perrä, kuna praat valmis saa. Praat sai valmis – Jussi ei koskil. Ju sai sõs sõpruga kokko. Naksiva esi pruuvma ja ku Juss ütškõrd kodo jõudsõ, olli õnnõ kondi perrä.

Juss mõtõl, määndse krutskiga naisilõ kätte massa – ja vällä mõtõl. Järgmäne kõrd olf kõik sammamuudu. Naisilõ ütelf, et pandsõ näide jaos kassi

ahjo – kaegu perrä.

Naasõ tuud juttu muiduki es usu ja panni praadi jäl nahka. Ku Juss ussõst sisse astsõ, olf naisil nalla nabani. A ku Juss puust kassihanna vällä tõmmaš, jäivä kõik tõsitsõs. Edimält lätši näost vereväs, sõs sinitses ja peräkõrd kaksiva peldikuhe ossõndama.

Muiduki es olõ ahun kassipraat, olf iks jänēs. A tuu kassihand olf peri joba varat-sõmbast aost. Üten perren olf

kass, kiä hiirepüüdmise asõ-mõl nakaš rüüstämä tsirgu-pessi ja kana ummi kah. Nii lätški kass kohtu ala. Kaits-jas olf kassi umanik, proku-rõris naabrinaanõ. Tribunal olf kařus, ei tiia, kas õiglanõ kah. Täüdesaatjas sai jahimiis Juss. Kassist jäi perrä õnnõ hand, mille iist anti jahimehe-le punktõ.

Nüüdses om Jussikõnõ joba ammu mulla all, a timä krutskitükü eläse edesi umma ello.

Vindläisi om egätsugumaidsi...!

Suurõ sõa viimäne päiv Berliin. Säksa vanaherrä lõsütäs diivani pääl ja lugõ lehte, ku äkki (säksa keeli *plötzlich*) om Vinne tank üten saina-ga tarõn! Tankist tege luugi vallalõ ja küüsüs vanaherrä käest: «Kost ma Wilhelm strassõlõ päsẽ?»

«Käänä no tast kummipuu mant kurrakätt! Jõnks edesi olõdõ Kaiserdammõni pääl. Tuu om pikk strassõ, puul kilumeetrit sõitu, sis käänät häd-

kätt ja tsipa ao peräst jälkina samatõ. Jõnksukõnõ kurrakätt ja joba Wilhelm strassõ pais-tuski!»

«Saiõ arru,» ütelf tankist, tennäs ja kaksas minekit.

«Muidu üldäs, et naa vindläse ommava vägistäjä ja terroristi. A timä küüsse ontligult tiid Wilhelm-strassõ manu ja viil tennäs minnu... Vindläisi om kah egätsugumaidsi,» tekse vanaherrä rehnungi.

Tank vei taasperilde sõitõn tarõl tõsõ saina kah maha. Kas tuust hallõ ei olõki?

«Suurõn sõan juhtus kõgõ-

sugumast. Ja tarõ... lätški viimäte valgõmbas,» arvas vanaherrä.

SILLA ANTS

Taksoga nuka taadõ

Mõni aastak tagasi peeti Urvastõn Heibergi Marie avvustamisõ päivä ja ma küsse Cont-ra käest, kuis sinnä saasi. Tä ütelf, et Vanemuisõ platsi päält lätš eräle buss ja ku ma taha, sõs tä lask mu är uuta, ku jõvva bussiga Tartuhe. A sis piät ma kipõlt juuskma. Ütelf viil, et minnu iks oodõtas är.

Hüpsi bussi päält maaha ja võlvi ala takso mano. Roolin olf illus noorik. Kastsõ sõs, kohe vaia, ja tä vasta: «Tuu jo nuka takan.» Ma kõnõli, et miil hää, a jala nõrgõmba. Sõidus lätš.

Seo suvi olf jälki vaia takso võtta. Tuuperäst, et ma jala-ga inämp ei käü. Takson ist-sõ tuusama illos taksopreilna ja küsse: «Kas seokõrd jääse Vanemuisõ parkla är?» Mi sõs itsitimi ja tä ütelf, et ma olõ edimäne ja viimäne nii väiku sõidu suuvja olnu. Hää ärtund-minõ olf!

RAUDKATSI ENE

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joo-sul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

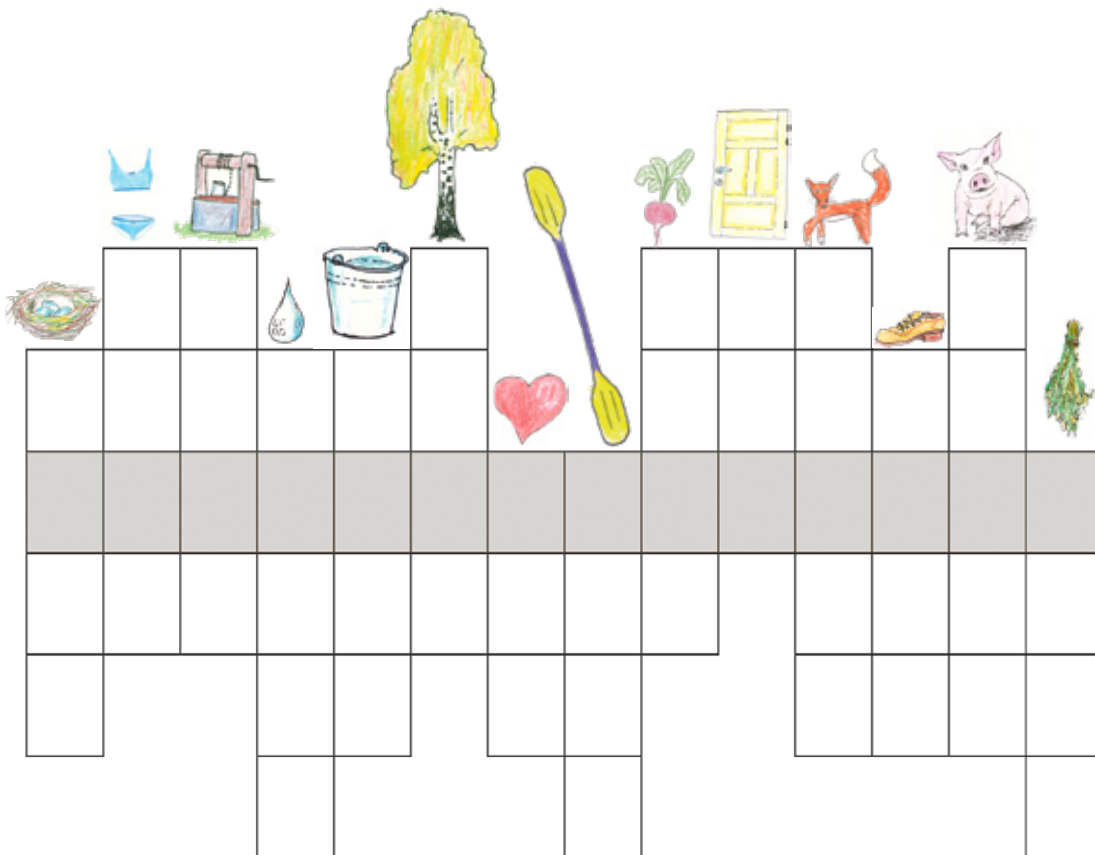
Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:

TRITSUTAMA.

Avvohinna saava' MIHHAILOVI VANESSA (9) ja ALLASÕ ANNAMARI (5) Võrolt.

Täüdä' är' ristsõna! Vastussõs saat teedä', määne päiv pia tulõ.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Sõbrakukli.

Tossu Tilda pajatus

Rättsepä naasõvõtt

Üten külän olf perren kats tü-tärd. Üts lätš mehele ja miis vei tä liina. Tõnõ jäi kodo ja vanõmba mõtliva, et tuu tütar tulnu kah mehele panda.

Sääl külän olf üts poolõ mee-lega vana rättsepp. Minti sis tü-tärd toolõ pakma, tütrik olf nõun kah. Rättsepp ütelf, et piät perrä märkmä, selle et tä olf noorõn iän pruuvnu üte naa-sõga kuun ellä, a tuust es tulõ midägi vällä. Prooviti sis küs-sü, kas seo tütrik tälle passis. Rättsepp ütelf: «Jaa-jaa-jaa.»

Veitü ao peräst, ku rättsepp tsipa perrä olf mõtõlnu, ütelf tä: «Ei-ei-ei.» Asi olf tollõn, et rättsepäle tullf miilde, et tütrik olf suvõl hainaaigu rihä nõalõ unistama jäänü. Nii tä sis ar-vas, et vast om laisk tütrik.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Kas mi säänest talvõ tahtsõmi?

Ma kuuli raadiost, et normi perrä om vahtsõaastakuu kesk-mäne õhukülm –3,1 kraati. Võromaal piässi tuu nummõr seo aasta külh kõvastõ alla-poolõ sadama. Ku minevaasta olli inämbüse vahtsõaastakuust plusskraadi, sõs seo aasta olf kõik aig külmä inämb ku viis vai kümme kraati.

Paistus, et säänest külmä olõ-i ammu olnu, a periselt olf kats talvõ tagasi jaanuarikuu

kah külmemb ku radokuu. Õnnõ et sõs olli mõnõ sulailma kah külmi päivi vaihõl. A seo talv omma joulust pääle kõr-raligu külmäkraadi püsünü. Ja lupa iks mõnõ nädäli viil tal-võ jakkumist. Külh om hää, et ijjä ja nilbõt olõ-i. Külmä vasta saa mito kamps sãlgä panda ja kimmähe lummo pite astu. Kas vai üüse, kuuvalgõ lask ilma karmanilambilda ümbre liiku.

Õkva säänest ilosat talvõ mi tahtsõmi. Nüüd om hää keväjät uuta.

MUDA MARI

Hää sõbõr

KOHA REIN

Olõmi rõõmsa, et ollit. Olõmi kurva, et lätšit.

Olkõ tugõva, Ilona, Priidu ja Rauli pere.

Priidu keskkooli-sõbra